

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 334.784

Лілія ДМИТРИЧЕНКО, Ілля БРАЙЛОВСЬКИЙ

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ

Розглянуть сутність економічного поняття “державно-приватне партнерство”. На основі аналізу історичних основ формування й розвитку системи відносин держави й приватного бізнесу, а також спираючись на публікації провідних дослідників критично осмислено існуючі підходи та сформульовано власну позицію щодо сутності й механізму використання державно-приватного партнерства в Україні. Визначено загальнометодологічні підходи у дослідженні приватно-державного партнерства. Доведено нетотожність цього поняття низкою понять, що використовують як синоніми, а саме: з муніципально-приватним партнерством, приватно-суспільним партнерством, приватно-державною кооперацією, публічно-приватним партнерством, суспільно-приватним партнерством, партнерством держави і приватного сектору. Визначено умови мотивації приватного сектору до співпраці з державою й механізм її (співпраці) реалізації, що зумовлюють європейський вектор розвитку української економіки.

Ключові слова: державно-приватне партнерство (ДПП), державний сектор, приватний сектор, механізми розвитку ДПП, інституціональні основи ДПП, суспільство, потреби, інтереси.

JEL: O 52, L 32

Постановка проблеми. Невід’ємною умовою нормального функціонування цивілізованої ринкової економіки є конструктивна взаємодія бізнесу і структур держави. Характер цієї взаємодії, методи і конкретні форми можуть суттєво різнитися залежно від зрілості і національних особливостей ринкових відносин у конкретній державі. Держава ніколи не буває вільною від виконання своїх соціально відповідальних функцій, пов’язаних із загальнонаціональними інтересами, а бізнес завжди залишається джерелом і мотором розвитку та збільшення суспільного багатства. В останні роки така взаємодія реалізується у формі державно-приватного партнерства (ДПП). Накопичений до теперішнього часу арсенал форм ДПП дозволяє (за безумовного збереження найважливіших національних об’єктів у державній власності) передавати приватному сектору частину повноважень власника.

Незважаючи на те, що з давніх часів широко розповсюдженими були відносини держави з приватним бізнесом, економічне поняття “державно-приватне партнерство” виникло нещодавно, а отже, його наукова парадигма ще знаходиться у стадії становлення. Історично система відносин державно-приватного партнерства формувалася, починаючи з галузі служб міського господарства й поступово

проникаючи (у міру зростання значимості для суспільства) у сферу транспортних послуг та в інші галузі. Наприклад, державна влада Франції в XVI ст. намагалася використовувати приватних підприємців, щоб розбудувати за власний рахунок і під власним контролем економічну діяльність, що забезпечувала б комунальне обслуговування громадян. Подальшого фундаментального розвитку теорія державно-приватного партнерства набула в середині XIX ст., а початок її активного використання на практиці припав на 80-90-ті роки минулого століття [1, с. 56].

Наукове осмислення взаємодії держави й приватного сектору сприяло виникненню концепції “state-private partnership” (державно-приватне партнерство). На сьогоднішній день механізм державно-приватного партнерства використовується майже в 100 країнах світу. Інтерес до нього є цілком закономірним підсумком економічної еволюції. Проте щодо наукового визначення сутності й економічного змісту цієї системи економічних відносин, то дотепер є розбіжності точок зору.

У широкому розумінні, державно-приватне партнерство (ДПП) – це метод надання державних послуг, який поєднує приватний і державний сектор на довгостроковій контрактній основі, закріплюючи за кожною стороною певні зобов'язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній і закордонній науковій літературі, законодавстві та практичних матеріалах наводяться різні визначення ДПП. Загалом розуміння ДПП у міжнародних рамках ґрунтується на Декларації тисячоріччя ООН, прийнятій в 2000 р., та на Монтерейському консенсусі 2002 р. Щодо уявлення міжнародних організацій, то сутність цього механізму полягає в здійсненні публічних інфраструктурних заходів, спрямованих на сталий розвиток, шляхом проектного фінансування і проектної реалізації з використанням приватних інвестицій та на умовах перенесення ризиків з державного сектору в приватний. В Україні при відсутності звичних і відпрацьованих у Європі механізмів захисту приватних інвестицій таке трактування може привести до небажання приватного капіталу брати участь у проектах ДПП, оскільки посилається винятково на інтереси державної сторони. Така ситуація актуалізує наукове дослідження щодо означеного предмета цього дослідження.

Аналіз державно-приватного партнерства як економічного феномена досліджували насамперед вчені дальнього зарубіжжя – Е. Сава, Е. Кляйн, Г. Тейсман, М. Геррард та А. Акінтоє.

Велику увагу державно-приватному партнерству приділяють вчені СНД. Так, А. Вайшнурс досліджує міжнародний досвід державно-приватного партнерства [2]. В. Варнавський аналізує різні аспекти державно-приватного партнерства – від з'ясування методологічних основ формування, його сутності як економічної категорії, до форм реалізації, конкретних проектів і ризиків [3-6]. Політико-правовий аспект державно-приватного партнерства досліджує М. Вілісов [7]. Є. Махортов представляє державно-приватне партнерство в аспекті форм відносин влади та бізнесу [8].

Серед українських вчених проблему державно-приватного партнерства мало хто досліджує. Проте заслуговують на увагу наукові статті О. Головінова у яких розкриваються теоретичні засади та прикладні аспекти державно-приватного партнерства [9–10]. З прийняттям Закону України “Про державно-приватне партнерство” ситуація щодо наукового осмислення й уточнення сутності й економічного змісту цього поняття принципово не змінилася.

Мета статті. Метою дослідження є визначення сутності “державно-приватного партнерства”, з'ясування економічного змісту державно-приватного партнерства і механізмів його реалізації в Україні на основі дослідження публікацій провідних фахівців

і досвіду використання у провідних країнах світу, що забезпечить реалізацію європейського вектора розвитку національної економіки України.

Виклад основного матеріалу. Серед фахівців немає чіткого розуміння терміна “public-private partnership”. В економічній літературі можна зустріти варіанти, які використовуються як синоніми: приватно-державне партнерство, державно-приватне партнерство, муніципально-приватне партнерство, приватно-суспільне партнерство, приватно-державна кооперація, публічно-приватне партнерство, суспільно-приватне партнерство, партнерство держави і приватного сектору [11, с. 16].

У закордонних наукових економічних працях термін “державно-приватне партнерство” визначається по-різному: в континентальній Європі використовується аббревіатура Public-Private Partnership (PPP), тоді як в США і Канаді – позначення P3 або рідше – P-P Partnerships, у Великобританії застосовується поняття “приватна фінансова ініціатива” (Private Finance Initiative – PFI). У Франції впродовж тривалого часу використовувався термін “концесія” для позначення певних моделей ДПП, поширених в країні. На наш погляд, існування різноманітних варіацій назви одного й того ж механізму ускладнює формування загального поняття “державно-приватне партнерство”, а також не додає позитиву щодо обміну досвідом у цій сфері.

Зауважимо, що визначення сутності державно-приватного партнерства має певні особливості залежно від методологічного підходу, на якому ґрунтується позиція того чи іншого автора. Так, В. Г. Варнавський, який у Росії визнається найавторитетнішим фахівцем з питань ДПП, в одній із своїх робіт визначає його так: “Державно-приватне партнерство являє собою юридично закріплену форму взаємодії між державою і приватним сектором відносно об’єктів державної і муніципальної власності, а також послуг, що виконуються і надаються державними і муніципальними органами, установами, підприємствами з метою реалізації суспільно-значимих проектів у широкому спектрі видів економічної діяльності” [3, с. 12]. На наш погляд, у цьому визначенні доволі правильно сформульована об’єктна площина економічних відносин. Проте це визначення схиляється до правових концепцій і в ньому не враховані відмінності ДПП від державних форм економічної діяльності, якими є оренда державного майна або державне замовлення.

Деякі дослідники визначають державно-приватне партнерство як “середньострокове або довгострокове співробітництво між суспільним і приватним сектором, у рамках якого відбувається вирішення політичних завдань на основі об’єднання досвіду та експертизи декількох секторів і поділу фінансових ризиків та вигід” [11, с.16].

З погляду Д. Будойса, державно-приватне партнерство – це довгострокове співробітництво державних установ, які виконують суспільні завдання, і приватних підприємств, при якому кожний з партнерів привносить свої наявні ресурси, щоб досягати спільних і окремих цілей [12, с. 4].

На нашу думку, ці визначення мають прикладний характер і не розкривають економічної сутності явища. ДПП в цьому випадку розглядається як формалізована кооперація державних і приватних структур, спеціально створювана під певні завдання, що ґрунтується на відповідних домовленостях сторін, тобто ці визначення мають характер прикладних, оскільки розглядають безпосередні аспекти взаємодії сторін.

Розглядаючи визначення державно-приватного партнерства різними дослідниками і організаціями, можна відзначити три головних напрямки підходів: правовий, функціональний і мікроекономічний. Автори, що схильні до визначення державно-приватного партнерства як правового поняття, головну увагу зосереджують на його

законодавчих аспектах, на юридичних формах співробітництва. Прибічники функціонального напрямку визначення сутності державно-приватного партнерства зосереджують увагу на тому, що саме конкретно буде зроблено в рамках ДПП. Дослідники мікроекономічного напрямку аналізу державно-приватного партнерства зосереджують увагу переважно на рівнях виробництва, де відбувається державно-приватне партнерство.

Така класифікація підходів до визначення державно-приватного партнерства дає підставу для висновку: визначення сутності ДПП формувалося на організаційно-інституційному підґрунті реалізації економічних відносин держави і приватного сектору в рамках певних форм ДПП; на підґрунті розмежування власності державного та приватного секторів; на підґрунті розподілу функцій, прав, обов'язків і ризиків між державою й приватним сектором при виконанні певних проектів у рамках ДПП.

Безсумнівно, існування чітких правочинних формальних правил в інституціональній системі – важлива передумова для мотивації приватного сектору на вступ у державно-приватне партнерство. Важливо відзначити, що в ДПП необхідно чітко дотримуватися балансу інтересів, тому що очевидні суперечності між обслуговуванням суспільних інтересів і одержанням прибутку. Тільки зрілість громадянського суспільства, розвиненість громадських інститутів, сильне правове поле і прозорість діяльності можуть вирішити ці суперечності й забезпечити баланс між інтересами держави й приватного сектору.

Ґрунтуючись на аналізі існуючих трактувань державно-приватного партнерства, а також спираючись на досягнення економічної думки, спробуємо сформулювати визначення його економічної сутності та виокремити його головні складові.

При визначенні державно-приватного партнерства, перш за все, має бути дана відповідь на запитання “що це?”, відображені основні цілі й принципи формування такого партнерства, інтереси сторін-учасниць, принципові аспекти їх взаємодії. Щодо прав і обов'язків кожної із сторін-учасниць, масштабів проектів, термінів їх реалізації, галузевих особливостей, регламенту юридичного оформлення взаємин та інші специфічні властивості для формулювання цього визначення як на нашу думку, є вторинними. Вважаємо, що визначення ДПП має ґрунтуватися на вивченні сутності та взаємодії таких економічних категорій: потреби, інтереси, учасники, ресурси, система відносин та форми взаємодії. Розглядаючи категорію “потреби”, важливо зазначити, що внутрішнім збудником активності суспільства сьогодні виступають наявні певні потреби – наявна необхідність в чому-небудь, об'єктивно потрібному для підтримки життєдіяльності й розвитку людини, колективу, нації, суспільства загалом. На певному етапі потреби набувають форми інтересів. Держава виступає як інститут узагальнення й реалізації суспільних потреб та інтересів.

Учасниками економічної взаємодії, яка реалізується у формі державно-приватних партнерств, є суб'єкти державного та приватного секторів економіки з можливою участю третіх сторін. Державний сектор виступає в ролі замовника, а приватний – в ролі виконавця замовлення. Державний сектор економіки в проектах ДПП може бути представлений органами центральної, регіональної та місцевої виконавчої влади, залежно від масштабів проекту. Приватний сектор – одним або декількома приватними економічними агентами. В певних випадках, до участі в підготовці та реалізації проектів ДПП можуть залучатися треті особи: науковці, експерти, кредитори, постачальники, аудитори тощо.

Держава в проектах ДПП повинна, по-перше, відігравати роль творця справедливих

“правил гри” (законодавчу роль); по-друге, – об’єктивного арбітра (контрольно-ревізійну роль), що стежить за дотриманням правил кожної із сторін; по-третє, роль специфічного бізнес-партнера, який бажає одержати різні преференції від співробітництва з приватним бізнесом. Сьогодні український приватний бізнес з причин, що залежать від держави, відіграє роль повністю залежного від нього пасивного учасника, тоді як справді міцне й довгострокове партнерство можливе лише за умови дотримання рівнозначної обопільної вигоди.

Держава, будучи уособленням, виразником і “реалізатором” суспільства та його інтересів, має в своєму розпорядженні певні ресурси – матеріальні, нематеріальні; виробничі, фінансові та ін. Часто виникає ситуація, коли державний сектор не в змозі реалізувати інтереси суспільства через відсутність певного виду ресурсів і/або через нераціональне їх використання. Одночасно приватний сектор має в своєму розпорядженні ресурси, які відсутні у державного, і володіє інструментами більш раціонального їх використання. Потреба в поєднанні ресурсів державного і приватного секторів та засобів їх використання є ще однією причиною появи ДПП. Важливу роль починають відігравати інтереси уже конкретних економічних суб’єктів – держави і приватного підприємця.

Розвиток партнерства держави і бізнесу обумовлюють такі обставини: держава не має достатньо коштів для модернізації, обслуговування і розширення інфраструктури, яка знаходиться в державній власності, багато держав в останні роки зменшили ступінь державного втручання в економіку; більш ефективним власником в економічній теорії завжди вважався приватний бізнес, а не держава. Крім того, приватний власник має певний економічний інтерес – одержання прибутку та одержання конкурентних переваг за рахунок освоєння таких економічних ніш, які до того або не були представлені на ринку, або знаходилися у володінні держави. Одне з важливих завдань у рамках ДПП – таке узгодження інтересів учасників, яке дозволило б кожному з них реалізувати власні потреби з мінімальними втратами.

Відомо, що основною метою виникнення державно-приватного партнерства є фінансування капіталомістких або малоприбуткових галузей економіки. Особливості державно-приватних партнерств порівняно з іншими механізмами фінансування полягають у тому, що партнери переслідують різні цілі, вирішують свої конкретні завдання, сторони мають різні мотивації. Держава зацікавлена в зростанні обсягів і поліпшенні якості надаваних послуг інфраструктурних та соціально орієнтованих галузей населенню і економічним агентам. Приватний сектор прагне стабільно одержувати та збільшувати прибуток. Причому стратегічно мислячий бізнес вибудовує свої пріоритети насамперед не просто під розмір прибутків, а в інтересах стійкості одержання доходів від проектів.

Обидві сторони зацікавлені в успішному здійсненні проектів. Проекти ДПП найчастіше полегшують вихід на світові ринки капіталів, активізують залучення іноземних інвестицій у реальний сектор економіки. Особливе значення ДПП має для економіки регіонів, де на його основі відбувається розвиток місцевих ринків капіталу, товарів і послуг.

Враховуючи, що ДПП передбачає скорочення державних капітальних витрат, короткостроковий ефект ДПП полягає у скороченні загального обсягу державних витрат і бюджетного дефіциту. У довгостроковій перспективі, майбутні потоки платежів і виплат приватного сектору також мають бути взяті до уваги. Коли проект ДПП реалізований, він зазвичай дешевше в поточних цінах порівняно з варіантом стандартних державних закупівель (рис. 1).

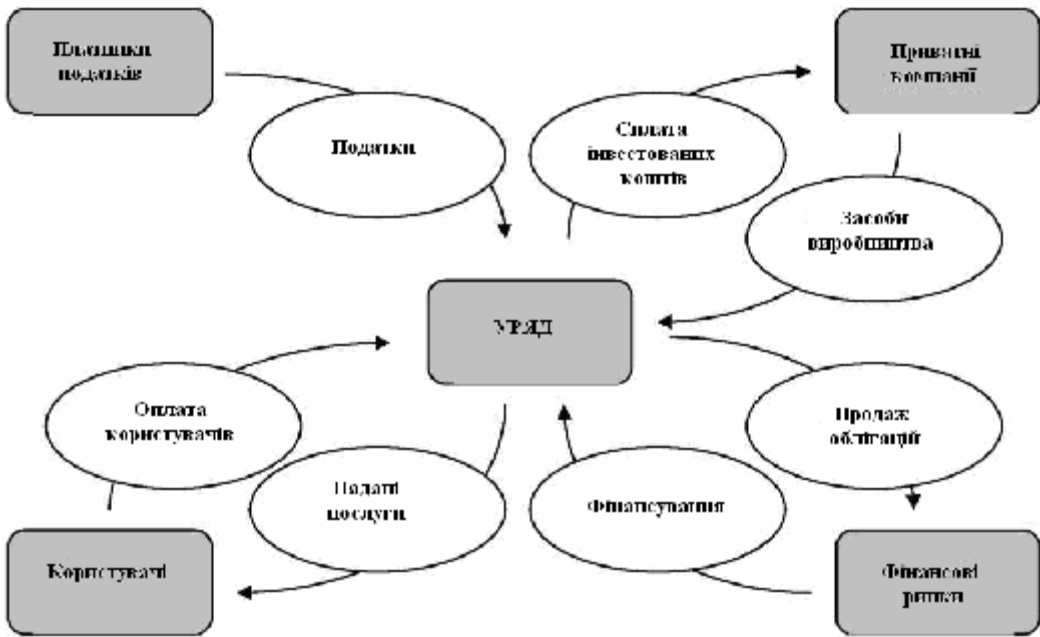

Рис. 1. Типовий потік послуг, платежів за послуги і фінансування у випадку традиційних державних закупівель

Джерело: розроблено авторами за [13]: (Phillips, P.) Project evaluation for public-private partnerships: aligning development with strategic goals in Virginia Beach. Phillips, P., Scott, R., Leavitt, N. // Government Finance Review. – 2004. – 20. – P. 13.

Наскільки проект буде дешевшим, залежатиме від процентних ставок в обох випадках (оскільки процентні ставки, що сплачуються приватним сектором, зазвичай вищі, ніж у державному секторі), а відносний рівень ефективності досягнутий у двох випадках. Таким чином, якщо підвищення ефективності таке, що уряд одержує більше фінансових вигод від проектів ДПП порівняно з традиційними державними закупівлями, чиста приведена вартість (NPV) майбутніх доходів і витрат може бути покращена і, таким чином, реалізація проекту ДПП більш реальна. Отже, можна стверджувати, що ДПП є відносно доступнішим, ніж державні закупівлі, якщо проект ДПП забезпечений вищим рівнем фінансових результатів. Водночас, багато що залежить від наявності або відсутності коштів на державні витрати або бюджетні обмеження уряду. Тому, приймаючи рішення про реалізацію проекту ДПП, необхідно оцінити, чи буде проект доступним у цьому сенсі, чи вигідний він порівняно з традиційними закупівлями. Це означає, що оцінка можливості або доступності проектів ДПП повинні ґрунтуватися на порівняльній оцінці для традиційних закупівель і для проектів ДПП (рис. 2).

Кожна зі сторін партнерства робить свій внесок у спільний проект. Так, з боку бізнесу таким внеском є: фінансові ресурси, професійний досвід, ефективне управління, гнучкість і оперативність у прийнятті рішень, здатність до новаторства і т.п. Участь підприємницького сектору в спільних проектах зазвичай супроводжується впровадженням більш ефективних методів роботи, удосконаленням техніки і технології, розвитком нових форм організації виробництва, створенням нових підприємств, у т.ч. з іноземним капіталом, налагодженням ефективних коопераційних зв'язків з постачальниками і підрядниками. На ринку праці, як правило, підвищується попит на висококваліфіковані і добре оплачувані професії.

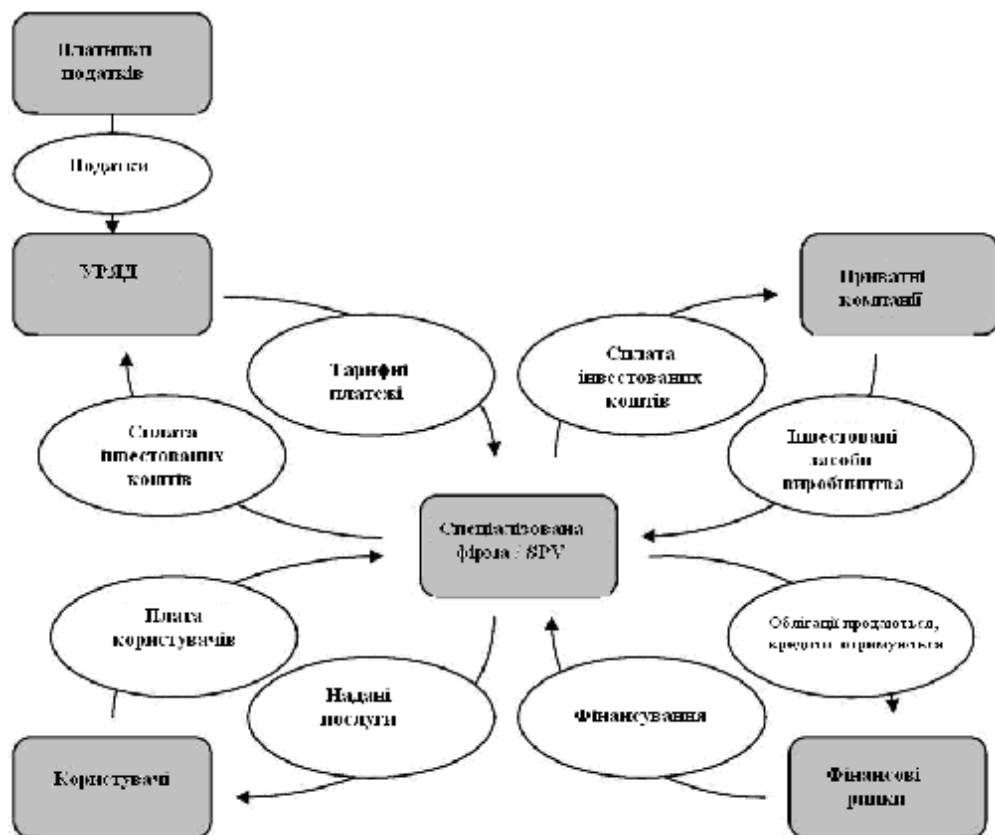

Рис. 2. Типовий потік послуг, платежів за послуги фінансування у випадку ДПП

Джерело: розроблено авторами за [13]: (Phillips, P.) Project evaluation for public-private partnerships: aligning development with strategic goals in Virginia Beach. Phillips, P., Scott, R., Leavitt, N. // Government Finance Review. – 2004. – 20. – P. 13.

На стороні держави в проектах ДПП – правочинності власника, можливість податкових та інших пільг, гарантій, а також одержання деяких обсягів фінансових ресурсів. Держава як головний суб'єкт і основний регулятор має право перерозподіляти за необхідності ресурси з чисто виробничих програм на соціальні цілі (освіта, охорона здоров'я, наука, культура), а це в багатьох випадках не тільки сприяє загальному поліпшенню соціально-економічного клімату, підвищує інвестиційний рейтинг країни, але і прямо позначається на партнерських проектах. У ДПП держава одержує більш сприятливу можливість зайнятися виконанням своїх основних функцій – контролем, регулюванням, дотриманням суспільних інтересів. Так, у міру розвитку ДПП у сфері інфраструктури держава може змістити акценти своєї діяльності з конкретних проблем будівництва і експлуатації об'єктів на адміністративно-контрольні функції. І немало важне у зв'язку з цим те, що неминучі підприємницькі ризики перерозподіляються у бік бізнесу. Суспільна значимість ДПП полягає в тому, що в остаточному підсумку виграє суспільство як глобальний споживач більш якісних послуг [4, с. 98–100].

Потенційні вигоди використання форми державно-приватного партнерства можуть складатися з того, що цей формат взаємин бізнесу і влади може забезпечити:

- більшу ефективність, а також економію часу при реалізації проектів і здійсненні робіт за рахунок використання учасниками партнерства своїх найбільш сильних сторін;
- різноманітність у підходах до розробки і подальшого здійснення проектів за рахунок використання різних методів і розширення числа можливих варіантів;
- вищу якість економіко-управлінських рішень при реалізації спільних проектів, забезпечувану кваліфікацією представників бізнесу і найбільш повне урахування суспільних потреб та соціальної значимості, яку забезпечують представники органів управління;
- інтеграцію суб'єктів бізнесу в громадське життя за рахунок його безпосереднього залучення в реалізацію значущих-соціально-значимих проектів;
- підвищення якості надаваних товарів і послуг за рахунок установлення більш жорсткого державного контролю;
- зниження соціальної напруги і негативного ставлення до бізнесу з боку населення за рахунок визнання його внеску у вирішення соціальних проблем.

Усе це дозволяє сьогодні органам влади розглядати ДПП як ефективний спосіб вирішення багатьох проблем соціально-економічного розвитку.

Результативність державно-приватного партнерства розглядається з погляду кожного з партнерів. Якщо для приватного сектору досить застосувати стандартні методи оцінки результативності, застосовні до будь-якої фірми, то для держави завдання стоїть складніше. Завдання, які держава намагається вирішити за допомогою державно-приватних партнерств, не можуть бути перелічені тільки кількісним способом. В остаточному підсумку всі подібні проекти спрямовані на вирішення стратегічних державних завдань, на зниження гостроти соціальних протиріч. Остаточних механізмів оцінки результативності у вирішенні цих завдань немає. Однак можна з упевненістю припустити, що чітке планування таких проектів і максимальна оцінка ризиків для них значно підвищують шанс на досягнення поставлених цілей обома сторонами, а отже, їхній розвиток і таким чином – наближення до європейського економічного простору.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

1. Під державно-приватним партнерством розуміються будь-які офіційні відносини або домовленості на фіксований (строковий) період часу між державними і приватними учасниками. Тут обидві сторони взаємодіють у процесі ухвалення рішення і співінвестують обмежені ресурси – гроші, персонал, устаткування та інформацію для досягнення конкретних завдань у певній галузі науки, технології та інновацій.

2. Державно-приватне партнерство – це система взаємовигідного економічного співробітництва державного і приватного секторів економіки з можливістю залучення третіх осіб, що ґрунтуються на прагненні до максимальної ефективності реалізації економічних потреб та інтересів сторін в умовах обмеженості ресурсів окремо взятої сторони та можливості їх ефективного використання, певним чином організаційно-юридично оформлених.

3. Це визначення, на наш погляд, містить важливі елементи державно-приватного партнерства, описані різними авторами. Державно-приватне партнерство є довгостроковим взаємовигідним контрактом між державним органом влади і приватним сектором з метою створення суспільної інфраструктури та надання на її основі послуг. Протягом реалізації контракту використовуються матеріальні й нематеріальні ресурси державного та приватного секторів; розділяються ризики, обов'язки, права, а також вигоди між державою і приватним сектором. Вимоги до результату державно-приватного партнерства визначаються державою.

4. Особливості державно-приватних партнерств порівняно з іншими механізмами фінансування полягають у тому, що партнери переслідують різні цілі, вирішують свої конкретні завдання, сторони мають різні мотивації. Держава зацікавлена в зростанні обсягів і поліпшенні якості надаваних послуг інфраструктурних та соціально орієнтованих галузей населенню і економічним агентам. Приватний сектор прагне стабільно одержувати і збільшувати доходи від проєктів.

Оскільки ДПП орієнтується на скорочення державних капітальних витрат, короткостроковий ефект ДПП полягає у скороченні загального обсягу державних витрат і бюджетного дефіциту. У довгостроковій перспективі необхідно враховувати майбутні потоки платежів та виплат приватного сектору. Реалізація проєкту ДПП залежить від багатьох чинників, серед яких найважливіший – наявність коштів на державні витрати, або бюджетні обмеження уряду.

Література

1. Тазабеков А. Т. Изучение мирового опыта государственно-частного партнерства как важная предпосылка дальнейшего экономического развития Казахстана / А. Т. Тазабеков // Экономическое обозрение. – 2005. – № 2. – С. 56.
2. Вайшнурс А. От крупных проектов к более мелким. ГЧП: международный опыт / А. Вайшнурс // Строительство и городское хозяйство в Санкт-Петербурге. – 2012. – № 105.
3. Варнаевский В. Г. Государственно-частное партнерство: в 2 т. Т. 1 / В. Г. Варнаевский – М. : ИМЭМО РАН, 2009.
4. Варнаевский В. Г. Государственно-частное партнерство в России: проблемы становления / В. Г. Варнаевский // Отечественные записки. – 2011.
5. Варнаевский В. Г. Концептуальные экономические и правовые основы концессионной деятельности / В. Г. Варнаевский // Полемика. 2010. – № 13.
6. Варнаевский В. Г. Партнерство государства и частного сектора: формы, проекты, риски / В. Г. Варнаевский. – М. : Наука, 2011.
7. Вилисов М. В. Государственно-частное партнерство: политико-правовой аспект / М. В. Вилисов / Центр проблемного анализа и государственно-управленческого проектирования. – М., 2013.
8. Махортов Е. А. Государственно-частное партнерство как форма отношений власти и бизнеса в России / Е. А. Махортов. – М., 2013.
9. Головінов О. М. Теоретичні засади і прикладні аспекти державно-приватного партнерства / О. М. Головінов, Л. А. Дмитриченко // Економіка і держава: Міжнародний науково-практичний журнал. – 2010. – № 9. – С. 4–9.
10. Головінов О. М. Науково-практичні аспекти державно-приватного партнерства в освіті / О. М. Головінов, Л. А. Дмитриченко // Економіка та право. – 2013. – № 1(35). – С. 84–89.
11. Татаркин А. И. Теоретические основы государственно-частного партнерства / А. И. Татаркин, О. А. Романова, Ю. Г. Лаврикова // Бизнес, менеджмент право. – 2005. – № 1.
12. Budaus D. Public Private Partnership as innovative-organisation form / Dietrich Budaus. – Heidelberg, 1998.

References

1. Tazabekov A. T. Study of world experience of state-private partnership as an important prerequisite of further Kazakhstan economic development / A. T. Tazabekov // *Ekonomycheskoe obozrenye*. – 2005. – # 2. – pp. 56.
2. Vaishnurs A. From big projects to smaller. State-private partnership: international experience / A. Vaishnurs // *Stroytelstvo y horodskoe khoziaistvo v Sankt-Peterburhe*. – 2012. – # 105.
3. Varnavskiy V. H. State-private partnership: 2 vol. T. 1 / V. H. Varnavskiy – M. : YMEMORAN, 2009.
4. Varnavskiy V. H. State-private partnership in Russia: problems of formation / V. H. Varnavskiy // *Otechestvennyye zapyski*. – 2011.
5. Varnavskiy V. H. Conceptual-economic and legal foundations of concessional activity / V. H. Varnavskiy // *Polemyka*. 2010. – # 13.
6. Varnavskiy V. H. State and private sector partnership: forms, projects and risks / V. H. Varnavskiy. – M. : Nauka, 2011.
7. Vylysov M. V. State-private partnership: political and legal aspect / M. V. Vylysov / *Tsentr problemnoho analiza y hosudarstvenno-upravlencheskoho proektyrovaniya*. – M., 2013.
8. Makhortov E. A. State-private partnership as a form of power and business relationship in Russia / E. A. Makhortov. – M., 2013.
9. Holovinov O. M. Theoretical foundations and applied aspects of state-private partnership / O. M. Holovinov, L. A. Dmytrychenko // *Ekonomika i derzhava: Mizhnarodnyi naukovo-praktychnyi zhurnal*. – 2010. – # 9. – pp. 4–9.
10. Holovinov O. M. Scientific and applied aspects of state-private partnership in education / O. M. Holovinov, L. A. Dmytrychenko // *Ekonomika ta pravo*. – 2013. – # 1(35). – pp. 84–89.
11. Tatarkyn A. Y. Theoretical foundations of state-private partnership / A. Y. Tatarkyn, O. A. Romanova, Yu. H. Lavrykova // *Byznes, menedzhment pravo*. – 2005. – # 1.
12. Budaus D. Public Private Partnership as innovative-organisation form / Dietrich Budaus. – Heidelberg, 1998.

Редакція отримала матеріал 23 вересня 2014 р.